

Inklusion og eksklusion i skole og dagtilbud

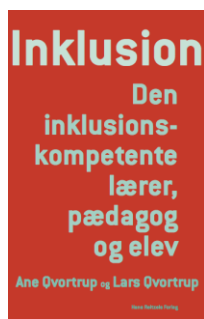
- den inklusionskompetente lærer/pædagog og det inklusions- og eksklusionskompetente barn

Ane Qvortrup og Lars Qvortrup

SDU og LSP/AAU

Aalborg 22 maj 2015

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Tre pointer

1. Inklusion er et paradoksalt begreb
 - Inklusion frembringer eksklusion
2. Inklusion er en ret (som statsborger), inklusion/eksklusion er en realitet (som samfundsborger)
 - Inklusionskompetente lærere/pædagoger
 - Inklusions- og eksklusionskompetente børn/elever
3. Inklusion/eksklusion er ikke et enten-eller, men et både-og
 - Idealet: Det frie og synlige, men deltagende og anerkendte individ

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Tre pointer

1. Inklusion er et paradoksalt begreb
 - Inklusion frembringer eksklusion
2. Inklusion er en ret (som statsborger) inklusion/eksklusion er en realitet (som statsborger)
3. Inklusion/eksklusion er ikke et enten-eller, men et både-og
 - Idealet: Det frie og synlige, men deltagende og anerkendte individ

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

4. Hvilke krav stiller til den inklusionskompetente lærer og pædagog?

1. Inklusion er et paradoksalt begreb

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Salamanca-erklæringen

- En erklæring om det moderne individs rettigheder
- Specialundervisningens svar på menneskerettigheds-erklæringen

LSP - Laboratorium for forskning i skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Inklusion er et paradoksalt begreb

- Inklusion vil altid kunne føre til sin modsætning, eksklusion:
 - Det at blive inkluderet i et fællesskab kan indebære, at det pågældende individ ekskluderer sig fra – eller ekskluderes fra – et andet fællesskab
 - Det at blive inkluderet i et fællesskab indebærer, at dette fællesskab ændrer sig og derfor kan skabe eksklusion af andre
 - Det individ, der inkluderes, kan stik imod hensigten få en etikette på sig som betyder, at vedkommende de facto bliver ekskluderet

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Inklusion er et paradoksalt begreb

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Konklusion

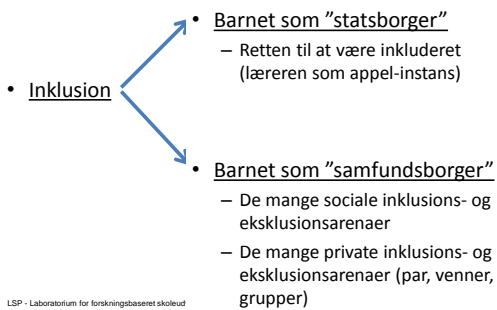
- Alle ved, at inklusion ikke er en ”nem” opgave
- Pointen er, at det er ikke en opgave, som alene er vanskelig, fordi der ikke er tilstrækkelige ressourcer og kompetencer til rådighed
- Nej, inklusion er en opgave, som aldrig vil kunne løses én gang for alle. Det er en opgave, som altid vil udløse nye vanskeligheder

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

2. Inklusion som rettighed, inklusion/eksklusion som realitet

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Inklusion som rettighed, inklusion/eksklusion som realitet

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleud

Inklusionsparadoksets fordobling: barnet som stats- og samfundsborger

- Inklusion som rettighed
- Inklusion/eksklusion som realitet

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Inklusionsparadoksets fordobling: barnet som stats- og samfundsborger

- Inklusion som rettighed. Ergo:
 - Inklusionskompetente lærere/pædagoger
- Inklusion/eksklusion som realitet. Ergo:
 - inklusions- og eksklusionskompetente børn/elever

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Lærerens/pædagogens dilemma

- Definition
 - Specialpædagogisk diskurs
– "Barn og unge med særlige behov"
 - Almenpædagogisk diskurs
– "Skolen for alle"
- Opgave
 - At sikre barnets inklusionsrettigheder
 - At styrke barnets inklusionskompetence

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Lærerens/pædagogens dilemma

- Definition
 - Specialpædagogisk diskurs
– "Barn og unge med særlige behov"
 - Almenpædagogisk diskurs
– "Skolen for alle"
- Opgave
 - At sikre barnets inklusionsrettigheder
 - At styrke barnets inklusionskompetence

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Barnets inklusionsrettigheder

- 1. dimension: Forskellige aspekter af inklusion
- 2. dimension: Forskellige typer af fællesskaber

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

1. dimension: Forskellige aspekter af inklusion

- Fysiske aspekter (formel optagelse i fællesskabet)
- Sociale aspekter (aktiv deltagelse i fællesskabet)
- Psykiske aspekter (oplevet anerkendelse fra fællesskabet)

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

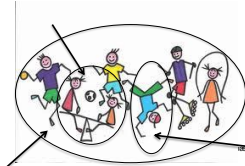
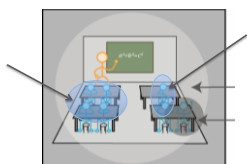
1. dimension: Forskellige aspekter af inklusion

- Fysiske aspekter (formel optagelse i fællesskabet)
- Sociale aspekter (aktiv deltagelse i fællesskabet)
- Psykiske aspekter (oplevet anerkendelse fra fællesskabet)

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

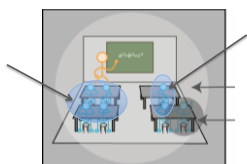
2. dimension: Forskellige typer af fællesskaber

læringspraksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

19

2. dimension: Forskellige typer af fællesskaber

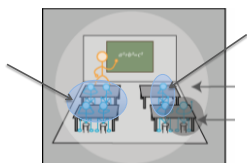
- de professionelt organiserede læringsfællesskaber (formel/uformel)
- asymmetriske, baseret på professionalisme (pæd. som formel autoritetsfigur)
- symmetriske, baseret på beslutning (engagement/ikke-engagement)

læringspraksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

20

2. dimension: Forskellige typer af fællesskaber

- de professionelt organiserede læringsfællesskaber (formel/uformel)
- asymmetriske, baseret på professionalisme (pæd. som formel autoritetsfigur)
- symmetriske, baseret på beslutning (engagement/ikke-engagement)

læringspraksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

21

- interpersonelt organiserede fællesskaber mellem børn (uformel/formel)
- symmetriske, baseret på venskab (kan lide/kan ikke lide)
- asymmetriske, baseret på magt (sej/ikke-sej)

2. dimension: Forskellige typer af fællesskaber

- Formelle, professionelt ledede udviklingsfællesskaber: ledes af en eller flere pædagoger
- Interpersonelle voksen-barn fællesskaber: fx relationen mellem pædagoggen og det enkelte barn
- Andre voksenorganiserede fællesskaber: fx foreninger, børnefødselsdage, udflugter
- Selvorganiserede fællesskaber: fx grupper af venner og kammerater, legefællesskaber
- Interpersonelle barn-barn fællesskaber: fx venne- eller venindepar

(Qvortrup & Qvortrup 2015)

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Inklusionsmatrix

	Fysisk (passiv) inklusion	Social (aktiv) inklusion	Psykisk (oplevet) inklusion
Formelle, professionelt ledede læringsfællesskaber			
Voksen-barn fællesskaber (interpersonelle fællesskaber)			
Uformelle, voksenorganiserede fællesskaber (på og i tilknytning til institutionen)			
Selvorganiserede fællesskaber (på og i tilknytning til institutionen)			
Barn-barn fællesskaber (interpersonelle fællesskaber)			

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Barnets inklusionskompetencer

- Det inklusions- og eksklusionskompetente barn

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Barnets inklusionskompetencer

	Effektrealisering	Gyldighedskrav	Verdensrelationer	Anerkendelsesformer
Det statsborgerlige fællesskab	Norm-realisering i forhold til rettigheder og pligter	Rigtighed ("jeg mener")	Den demokratiske eller regulative verden	+/- Selvagtelse
Det samfundsborgerlige fællesskab	Effektivitetsrealisering	Ydedygtighed ("jeg kan")	Den arbejdsmæssige verden (arbejdsfællesskab, fritidsjob)	+/- Selv værd-sættelse
Det privat-subjektive fællesskab	Følelsesrealisering	Sandfærdighed ("jeg føler")	Den subjektive verden (familie, venskaber...)	+/- Selvtillid
Det konsensusorienterede fællesskab	Konsensusrealisering	Konsensus ("min forståelse er")	Den værdineutral, inkluderende verden	Neutralisering af behov for selv- anerkendelse til fordel for fællesskabet

3. Idealet er ikke "fuld" inklusion

- Inklusion/eksklusion er begreber for forholdet mellem individ og sociale fællesskaber
- Idealet er ikke "fuld" inklusion eller fuld eksklusion, men en tilstand af både inklusion og eksklusion: Det synlige, men deltagende og anerkendte individ

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Forskellige grader af deltagelse

Inklusion			Eksklusion			
Total-inklusion	Rumlige inklusion (selv-eksklusion)	Kumulerende inklusion	Delvis inklusion/delvis eksklusion	Kumulerende eksklusion	Rumlige eksklusion (tvangs-inklusion)	Total-eksklusion
Personer uden synlig individualitet		Social og individuel synlighed		Individer uden social synlighed		

Qvortrup & Qvortrup 2015;
Qvortrup & Albrechtsen 2014

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Forskellige grader af deltagelse

- Det moderne individ som inkluderet *og* ekskluderet (individets socialisering og individualisering)
 - Social deltagelse og individuel anerkendelse ("jeg er med")
 - Social og individuel synlighed ("jeg er mig selv")
- Det moderne individ som selektiv deltager i forskellige sociale fællesskaber (tilvalg og fravalg)

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

4. Den inklusionskompetente lærer og pædagog

- Den forskningsinformede lærer/pædagog
- Den inkluderende lærer/pædagog
 - Fra inklusionsmål over tegn på inklusion til inkluderende praksis
- Den kompetence-skabende lærer/pædagog
 - Styrk barnets/elevens inklusions- og eksklusionskompetencer som statsborger og privatindivid
 - Sociale kompetencer og livsduelighed

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

Den forskningsinformede praktiker

	Uddannelsesvidenskab: Erkendelsesorienteret (sandt/ikke sandt)	
Inklusionsforudsætninger set gennem videnskabelige briller: Analytisk blik, fx: • Typer af inklusion • Grader af inklusion • Inklusionskontekster		Inklusionsmål set gennem videnskabelige briller: Analytisk blik, fx: Hvilke indsatser har hvilke effekter med hvilken sandsynlighed?
Inklusionsforudsætninger	Forskningsinformeret pædagogisk praksis Reaktive og proaktive inklusions-interventioner	Inklusionsmål
Inklusionsforudsætninger set gennem didaktiske briller: Normativt blik, fx: Hvilke inklusionstyper, inklusionsgrader og inklusionskontekster er relevante for intervention?		Inklusionsmål set gennem didaktiske briller: Normativt blik, fx: Hvordan prioriterer vi mål (målprioritering) og hvordan prioriterer vi indsatser (ressourceprioritering)?
	Didaktik: Effektorienteret (virker/virker ikke)	

Læringsmål for inklusion

Inklusion/eksklusion i/e	Kundskaber	Færdigheder	Dannelse
Samfunds-niveau	Viden om almene i/e-mekanismer i et samfund, der baserer sig på individets frihed	Færdigheder i at håndtere almene i/e-processer som både i/e-ansvarlig og som i-kandidat (med risiko for at blive ekskluderet)	Indsigt i forholdet mellem inklusion som ideal og i/e som social realitet. Indsigt i at moderne frihedsrettigheder har i/e-konsekvenser
Organisations-niveau	Viden om formelle i/e-procedurer både i performativt indstillede organisationer (hvordan vælger man den bedste?), og i demokratisk indstillede organisationer (procedurer for valg)	Færdigheder i at kunne organisere og varetage formelle i/e-processer, både i performativt og demokratisk indstillede organisationer, fx i demokratiske elev-forsamlinger eller performative kluborganiseringer	Indsigt i sammenhængen mellem organisatoriske frihedsrettigheder (retten til at organisere sig er blandt andet retten til at inkludere og ekskludere andre) og i/e-forhold
Interaktions-niveau	Viden om til- og fravalg i løst koblede grupper og om sådanne gruppers funktionsmåder	Færdigheder i at inkludere og ekskludere andre efter uformelle kriterier og i at kunne håndtere sådanne uformelle processer som individ, fx i legegrupper og venskabsgrupper	Indsigt i forholdet mellem på den ene side interaktionsbaserede frihedsprincipper og på den anden side de etiske fordringer til den frie omgang med andre
Det interpersonelle niveau	Viden om venskabs- og kærlighedsemantikker i et moderne samfund	Færdigheder i at knytte venskab til én anden og til at kunne invitere til og blive inviteret til venskab	Indsigt i forholdet mellem egoistisk behovstilfredsstillelse (egen-kærlighed) og altruistisk næstekærlighed

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU. www.lsp.aau.dk

Den inklusionskompetente lærer og pædagog

- Mål for inklusion
 - Fysisk, social og psykisk inklusion
 - De mange inklusionsfællesskaber
 - Barnet/eleven som inklusionskompetent individ
- Tegn på inklusion
 - Hvordan kan vi se at barnet/eleven er inkluderet/ekskluderet?
 - Hvordan kan vi se at barnet/eleven har tilegnet sig inklusionskompetencer?
- Inkluderende praksis
 - Forskningsinformeret
 - Datainformeret
 - Kontekstspezifisk

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU. www.lsp.aau.dk

Inkluderende praksis

0. Klasse (baseret på referat fra Lauge):

Khalil drillede Lauge på biblioteket, fordi han legede med piger (Mira). Da Khalil slog Lauge, greb en større dreng fra klassen ind: Han holdt Khalil, så Lauge kunne løbe væk og gemme sig i et skur. Der fandt Khalil imidlertid Lauge og pressede ham op af væggen med hånden om hans hals, så Lauge ikke kunne tale eller få vejret, mens han sagde, han var en tøsedreng, der ikke turde tage sne med ind i klassen. Da Lauge slap løs, appellerede han til to hjælpende instanser: Han sagde det til læreren, som havde lovet at gribe ind. Og han søgte alliance hos Alexander, som er hans bedste ven i klassen, og som – tværtimod – havde lovet at holde med Lauge.

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU. www.lsp.aau.dk

Inkluderende

- Mål for inklusion
 - Fysisk, social og psykisk inklusion
 - De mange inklusionsfællesskaber
 - Børnet/eleven som inklusionskompetent individ
- Tegn på inklusion
 - Hvordan kan vi se at børnet/eleven er inkluderet/ekskluderet?
 - Hvordan kan vi se at børnet/eleven har tilegnet sig inklusionskompetence?
- Inkluderende praksis
 - Forskningsinformeret
 - Datainformet
 - Kontekstspecifik

0. klasse (baseret på referat fra L)

Khalil drillede Lauge på biblioteket, fordi han legede med piger (Mira). Da Khalil slog Lauge, greb en større dreng fra klassen ind: Han holdt Khalil, så Lauge kunne løbe væk og gemme sig i et skur. Der fandt Khalil imidlertid Lauge og pressede ham op af væggen med hånden om hans hals, så Lauge ikke kunne tale eller få vejret, mens han sagde, han var en tøsedreng, der ikke turde tage sne med ind i klassen. Da Lauge slap løs, appellerede han til to hjælpende instanser: Han sagde det til læreren, som havde lovet at gribe ind. Og han søgte alliance hos Alexander, som er hans bedste ven i klassen, og som – tøvende – havde lovet at holde med Lauge.

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk

LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Institut for Læring og Filosofi, AAU, www.lsp.aau.dk